

genomen heeft. Dat geldt echter voor mijn gevoel niet voor het betrekken van de Doleantie in het onderzoek. Daardoor voelt de auteur zich namelijk verplicht, een scala van op zichzelf hoogst interessante religieus-sociale verschijnselen aan de orde te stellen, zoals bijvoorbeeld de schoolstrijd waarbij hij A.A. de Bruin voortreffelijk partij geeft, de oprichting en doorwerking van protestantse politieke partijen, de invloed van de protestantse pers en dergelijke meer, zonder dat het tot de noodzakelijke integratie komt. Het was daarom te wensen geweest dat de studie zich strikt tot de Afscheiding beperkt had, waarna de auteur in alle rust een nieuw deel over de Doleantie had kunnen voorbereiden, en eventueel zelfs nog een deel over de 'histoire religieuse' van het gebied tot heden. Want dat is wat hem in feite voor de geest heeft gestaan: een geïntegreerd onderzoek naar de ontwikkeling van de voor de inwoners van het gebied zo belangrijke religie gedurende de laatste twee eeuwen. Maar misschien stel ik hier te hoge eisen aan het werk zoals het nu voor ons ligt, en is de auteur reeds bezig met de noodzakelijke voortzetting.

Rest mij nog ook bij dit werk de voortreffelijke technische uitvoering en de kwaliteit der registers te roemen. Het drukwerk is een lust voor het oog; drukfouten zijn mij niet opgevallen. Maar tot slot toch nog wel dit: wat is het nut van een samenvatting in een moderne taal als daarin een der gebruikte hoofdbegrippen niet wordt toegelicht? Concreet: wat moet een Fransman zich voorstellen bij "la Doléance", een woord dat hij slechts als plurale tantum kent?

Niettemin: voor het voornaamste deel van het boek veel lof.

F.R.J. Knetsch

M.J. Aalders, *Ethisch tussen 1870 en 1920. Openbaring, Schrift en ervaring bij J.J.P. Valeton jr., P.D. Chantepie de la Saussaye en Is. van Dijk*, diss. VU 1990, Kampen (J.H. Kok) 1990, 228 pag. f 35,00.

In 1968 promoveerde J. Veenhof op *Revelatie en Inspiratie. De Openbarings- en Schriftbeschouwing van Herman Bavinck in vergelijking met die der ethische theologie*. In zijn omvangrijke boek beperkte Veenhof zich, voor wat betreft de ethische theologie, tot de zgn. 'oudere ethischen' en beschreef uitvoerig de openbarings- en Schriftbeschouwing van D. Chantepie de la Saussaye en J.H. Gunning jr. Op enkele korte aanduidingen na liet hij echter open, hoe de zgn. 'jongere ethischen', ook al waren ze leeftijdsgenoten van Bavinck, over het probleem van de verhouding tussen openbaring en Schrift dachten.

In deze lacune voorziet nu het proefschrift van M.J. Aalders, die weliswaar niet alle theologen behandelt die tot de jongere ethischen gerekend kunnen worden, maar met J.J.P. Valeton jr., P.D. Chantepie de la Saussaye en Is. van Dijk een representatieve keuze heeft gedaan. In de centrale hoofdstukken van zijn boek (hfdst. 3-5, p. 35-188) geeft Aalders een systematische analyse van de wijze, waarop deze drie theologen de verhouding tussen de openbaring,